

Сердюк І.І.,
викладач кафедри менеджменту
Міжгалузевої академії управління;
Пузирьова П.В.,
к.е.н., завідувач кафедри економіки
Міжгалузевої академії управління

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України постає питання щодо необхідності інноваційної діяльності як на макро-, так і на макrorівні. Впровадження інновацій дає можливість підвищувати конкурентоспроможність продукції, ефективно використовувати ресурси, покращувати соціально-економічне становище суб'єктів господарювання. Особливо важливою інноваційна діяльність є в умовах інтеграції України в світову економіку, оскільки це вимагає відповідності якості вітчизняної продукції загальноприйнятим світовим стандартам та її конкурентоспроможності у порівнянні з іноземною.

Проте впровадження інновацій на підприємствах потребує значних капіталовкладень. Від обсягів фінансового забезпечення залежить якість інноваційних розробок та швидкість впровадження нововведень, що потребує залучення інвестицій. Це зумовлює актуальність аналізу інноваційної діяльності, виявлення основних проблем та можливих шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноваційної діяльності присвячені дослідження низки відомих вітчизняних та іноземних вчених – економістів: В. Александрової, Ю. Бажала, П. Беленького, В. Беренса, Г. Бірмана, В. Власової, О. Водачкової, В. Гесця, А. Гойка, Н. Гончарової, М. Долішнього, М. Джонк, Р. Іванух, С. Ільєнкової, Н. Краснокутської, Б. Литвина,

О. Лапко, Л. Гітмана, А. Кутейникова, Д. Львова, Б. Патона, А. Пригожина, А. Савченка, та ін. Проте чимало питань удосконалення організаційно - економічного механізму активізації інноваційної діяльності й досі залишаються невисвітленими і потребують теоретичного, методичного та практичного вирішення.

Постановка завдання. Надати оцінку сучасного стану інноваційної діяльності промислових підприємств України. Виявити проблеми інноваційного розвитку підприємств та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до ринкової економіки збільшив значення активізації інноваційної діяльності, проблем формування інноваційного потенціалу країни, що дозволяє реорганізувати економіку, прискорено розвивати наукомістке виробництво, яке повинно стати найважливішим фактором виходу з економічної кризи і забезпечення умов для економічного росту [1, с. 21].

На сьогоднішній день в Україні науково - технічний прогрес, стержнем якого є інноваційна діяльність, перетворюється на вирішальний фактор соціально-економічного розвитку і відіграє провідну роль у вирішенні економічних, екологічних, соціальних та культурних завдань. Недооцінювання його загрожує швидкою втратою позицій на світовому ринку, спадом виробництва, банкрутством підприємств та переходом виробничих проблем в соціально - економічні й політичні [2, С. 46].

Під інноваційною діяльністю розуміють – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг [3].

Інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить зараз 13–17%, що менше в 3–4 рази, ніж в інноваційно-розвинутих економіках. Наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3%, що на порядок менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю

обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень.

Таке становище обумовлено як браком коштів, так і відсутністю в останні роки дійової державної системи стимулювання інноваційної діяльності, зачатки якої були поступово скасовані щорічними в останні 5 років поправками до відповідних бюджетних та інших законів.

Слід підкреслити, що економіка України розвивається, спираючись на вже сформовану технологічну базу. Але зростання може бути лише тоді, коли остаточно не будуть вичерпні ресурсні запаси і почнеться процес їх дорожчання. Розуміння такої ситуації створює практичні передумови переходу економіки України на інноваційну модель розвитку, коли зростання суспільного виробництва здійснюватиметься за рахунок впровадження новітніх досягнень науки і техніки, тобто економіка почне розвиватися за рахунок інтенсивних факторів.

Інновації стануть головним фактором економічного зростання та основоположною ланкою в реалізації сучасної науково – технічної революції [4, с. 21-22].

В умовах зростання конкуренції національні підприємства втрачають ринки збуту продукції через її низьку конкурентоспроможність. Несприятлива ринкова кон'юктура, значне зношення основних фондів, застарілі технології, відсутність джерел інвестування зумовлюють те, що багато які промислові підприємства і далі скорочують обсяг виробництва при одночасному зниженні рівня прибутковості [5, С. 49].

Станом на сьогодні велика кількість підприємств звертається до впровадження інновацій та модернізацію обладнання, результатом чого є міцна конкурентна позиція на ринку, збільшення обсягів виробництва, підвищення якості продукції. Інноваційна активність промислових підприємств в Україні представлена в табл. 1.

Інноваційна активність промислових підприємств України

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками						
			Дослідження і розробки	у тому числі		Придбання інших зовнішніх знань	Підготовка виробництва для впровадження інновацій	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР				
	%		тис. грн.						
2001	16,3	117712	11991,1	х	х	1225,4	6907,5	53998,9	43588,5
2002	16,3	237891	8826,2	х	х	16506	8930,5	152895,0	50733,3
2003	33,0	283324	10943,4	х	х	9579,9	31798,9	137130,3	93871,1
2004	41,5	847984	77308,0	х	х	7933,6	263623	433143,2	65976,7
2005	40,0	1009456	161985	х	х	17994	235330	298960,1	295187
2006	32,6	1447843	385997	х	х	29864	304063	432500,1	295420
2007	33,4	1666021	221247	192149	29098	22276	Х	536217,7	886281
2008	29,0	1769482	130744	108454	22290	7930,7	х	1192520	438288
2009	26,2	970915	125103	76353,0	48750	1997,3	х	274083	569732
2010	23,9	1144794	183353	123530	59824	2821,8	х	233401,9	725216
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	х	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	х	8051,8	2185,5

Примітка. Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України [6].

Як видно з табл. 1 інноваційна активність промислових підприємств в Україні з кожним роком зменшується.

Проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень. Особливості кількісних і якісних характеристик інноваційних витрат вітчизняної промисловості багато в чому визначаються умовами фінансування інновацій, які сформувалися в Україні (табл. 2).

В Україні протягом останніх років основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були власні кошти підприємств. Їх частка в загальному обсязі фінансування у 2012 році становила 65%. Це спричинено тим, що підприємствам, які займаються інноваційною діяльністю для впровадження інновацій вигідніше користуватися власними коштами через високі кредитні ставки банківських установ на позикові кошти.

Джерела фінансування інноваційної діяльності

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
		млн.грн.			
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6

Примітка. Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України [6].

Тому і кредитні ресурси в структурі джерел фінансування інноваційної діяльності мають значно меншу питому вагу, ніж власні кошти та іноземні інвестиції, а саме – 14% (кредити банків відносяться до інших джерел фінансування). Як бачимо з рисунка 2, більш вигідним за кредитні ресурси, але менш поширеним, ніж власні кошти, є залучені іноземні інвестиції – 19% всього обсягу фінансування. Незначну частину у фінансуванні інноваційної діяльності займають кошти державного бюджету – всього 2% (Рис. 1).

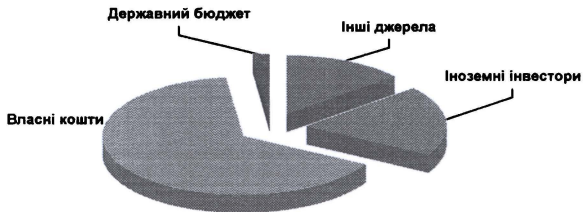

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності в 2012 році

Такі показники свідчать про недостатність фінансової підтримки розвитку інновацій з боку держави та вказують на негативну тенденцію гальмування інноваційних процесів в Україні, що, у свою чергу, зменшує її економічний потенціал та збільшує конкурентні переваги інших країн.

Загальна кількість промислових підприємств в Україні, що впроваджували інновації, протягом 2007 – 2012 рр. збільшилася на 23,2 % (з 958 до 1180).

Однак процеси впровадження інновацій у промисловості України характеризувалися відсутністю суттєвих позитивних зрушень.

У 2007–2012 рр. спостерігалось скорочення впровадження нових технологічних процесів на 32,5 %, і незначне збільшення кількості найменувань освоєних виробництв інноваційної продукції (на 8,5 %).

Структурний аналіз запровадження інновацій у промисловому секторі показав, що найактивнішим цей процес був на підприємствах машинобудування, харчової, хімічної та нафтохімічної промисловості (табл. 3).

Впровадження інновацій на промислових підприємствах наведено у таблиці 3.

Таблиця 3.

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2001	20,8	72	25	4286	68	3,9
2002	13,4	74	18	6672	32	4,5
2003	30,4	326	144	612	160	9,0
2004	37,1	596	217	998	244	14,0
2005	34,9	581	232	833	98	16,0
2006	31,8	311	98	538	125	15,5
2007	31,9	273	142	597	114	12,9
2008	26,2	381	166	477	115	9,9
2009	23,5	289	88	426	75	4,5
2010	21,9	237	97	296	78	7,7
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3

Примітка. Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України [6].

Таким чином, успішна діяльність господарюючого суб'єкта значною мірою залежить від точності пошуку цільових ринків для впровадження інновацій, де найбільшою мірою проявляться його порівняльні переваги в існуючих економічних умовах з урахуванням можливих перспектив їх розвитку.

Сьогодні в Україні існують наступні проблеми, що стримують розвиток інноваційної активності вітчизняних підприємств:

відсутність науково-методологічної бази формування науково-технологічної сфери;

відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки;

державне управління інноваційної діяльності здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики;

відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери;

державне управління інноваційною діяльністю забезпечується за галузевим принципом;

недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;

інноваційна сфера нашої країни і досі нестала по-справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Загальна класифікація проблем інноваційної діяльності надана на рис. 2. Наявність вищенаведених проблем призводить до вкрай важких наслідків: недостатньої інноваційної активності вітчизняних підприємств, низької конкурентоспроможності продукції та послуг, технологічного відставання [7, с. 98-99].

Таким чином, для виходу України з економічної кризи необхідно обрати інноваційний тип розвитку національної економіки, який забезпечить її існування та зростання у майбутньому. Адже впровадження інновацій є

головним чинником ефективності функціонування підприємств та, як наслідок, розвитку національної економіки в цілому.

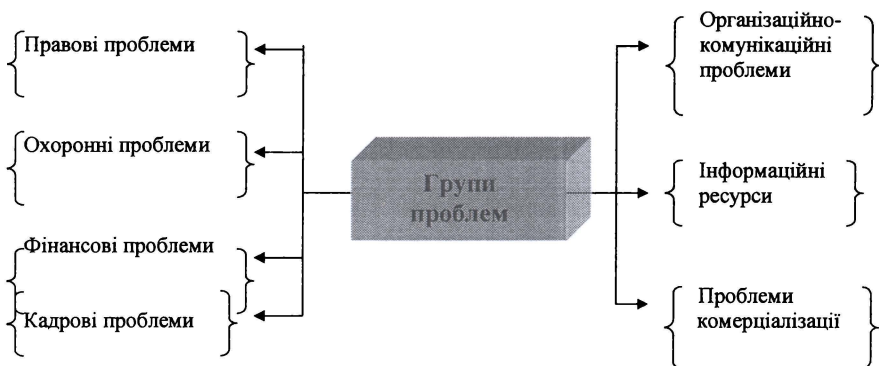

Рис. 2. Проблеми здійснення інноваційної діяльності в Україні.

З метою підвищення інноваційної активності необхідно [8, с. 162]:
вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України;

необхідність системного і послідовного впровадження функціональних принципів державного управління інноваційною діяльністю;

органічне включення всіх окремих елементів інноваційного розвитку в єдину активно і цілеспрямовано функціонуючу національну інноваційну систему, що можливо лише за умови дії потужних системоутворюючих факторів.

Такими факторами могли б стати загальнодержавні пріоритети інноваційної політики за умови їх усвідомлення на всіх рівнях як основного засобу реалізації потенціалу у сфері інноваційної діяльності;

прискорене використання або впровадження (іноді і на безприбуткових засадах) нововведень;

сприяння організаційно-фінансової інфраструктури інноваційній діяльності по забезпеченню злагодженої дії ланцюжка: «наука – технологія – виробництво – ринок». До організаційно-фінансового аспекту також слід

віднести “бюджет інноваційного розвитку”. Такий бюджет (або ресурс) має надаватися підприємствам для проведення інноваційного оновлення виробництва через встановлення нормативів прискореної амортизації, пільгового оподаткування, надання «податкових канікул», інвестиційного кредиту, встановлення спеціального правового режиму пільгового оподаткування інноваційної продукції, виготовленої за інноваційними проектами, які мають державну підтримку та зареєстровані в установленому порядку.

визначення національних пріоритетів науково-технічного спрямування (напрямків робіт), «критичних» та/або «високих» технологій та їх забезпечення і супровід відповідною інвестиційною, податковою та амортизаційною політиками;

створення механізмів державного стимулювання інноваційної активності підприємств, а також здійснення інноваційного тиску на суб'єкти господарювання через введення санкцій на випуск застарілої продукції та використання неефективних ресурсо- й енергоємних та екологічно небезпечних технологій;

визначення територій інноваційного розвитку, як територій у межах одного чи декількох муніципальних утворень, основу економічного розвитку яких складає створення та реалізація конкурентоспроможної наукомісткої продукції, а також надання послуг по її створенню;

орієнтованість політики органів влади різних рівнів на активну взаємодію і співробітництво, як між собою, так і з підприємницькими та науковими і бізнес-освітніми секторами економіки території;

цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;

упорядкування роботи технопарків, створення сучасних наукових лабораторій при корпораціях, новітньої інфраструктури і інформаційних банків технологій, спеціальних інноваційних фондів з залученням інституціональних інвесторів, комерційних банків.

Висновки з даного дослідження. Загалом інноваційна діяльність промислових підприємств України позначається нестабільністю, недостатньою збалансованістю фінансових джерел, відсутністю чітко визначених пріоритетів, що вимагає заходів на державному рівні, які б сприяли її активізації та оптимізації напрямів.

Реалізація інноваційного розвитку країни вимагає розвитку та модернізації найбільш перспективних виробництв, що забезпечують підйом економіки, підвищення якості продукції та прорив на світові високотехнологічні ринки.

Підвищення ефективності діяльності вітчизняних підприємств в умовах конкуренції, яка підсилюється на більшості ринків, базується на удосконаленні управління інноваційними процесами на підприємстві, у тому числі процесів розробки та впровадження інноваційної стратегії та інноваційної політики.

Отже, переміщення України сходами інноваційного розвитку вимагатиме величезних зусиль, ресурсів, політичної волі і високої мобілізованості суспільства. Проте для окремих секторів вітчизняної економіки ці зусилля мають бути ще більшими, ніж в цілому по всій економіці. У першу чергу це стосується аграрного сектору, галузі легкої промисловості та фармацевтики.

Література

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. / С.М. Ілляшенко – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. – 278 с.

2. Денисюк В.М. Інноваційна активність національної економіки: вдосконалення методології, показники промислових підприємств, державна підтримка / В.М. Денисюк // Економіст. – 2005. – №8. – С. 45–49.

3. Закон України "Про інноваційну діяльність" Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002 №36.

4. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів: монографія / П. С. Харів – Тернопіль: Вид-во

"Економічна думка", 2003. – 326 с.

5. Нежиборець В.І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні як умова забезпечення конкурентоспроможності економіки / В.І. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 5. – С. 48–54

6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Пенькова О. Г. Проблеми реалізації інноваційної стратегії розвитку України / О.Г. Пенькова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 9. – С. 96 - 99.

8. Йохна М. А. Економіка й організація інноваційної діяльності : навч. посібн. / Йохна М. А., Стадник В. В. – К. : Академвидав, 2005. – 400 с.

Сердюк І.І., Пузирьова П.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджується сучасний стан інноваційної діяльності підприємств України. Розглянуто джерела інвестування інноваційної діяльності підприємств. Виявлено проблеми здійснення інноваційної діяльності та запропоновано заходи підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: інноваційна діяльність, джерела фінансування, витрати на інноваційну діяльність.

ИССЛЕДОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье исследуется современное состояние инновационной деятельности предприятий Украины. Рассмотрены источники инвестирования инновационной деятельности предприятий. Выявлены проблемы осуществления инновационной деятельности и предложены мероприятия по повышению инновационной активности отечественных предприятий.

Ключевые слова: инновационная деятельность, источники финансирования, затраты на инновационную деятельность.

THE RESEARCH OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Summary. The article studies the current state of innovation activity of enterprises of Ukraine. The sources of investment of innovation activity of enterprises. Identified problems of innovation and the actions for improvement of the innovation activity of national enterprises.

Keywords: innovative activity, sources of financing, expenses on innovative activity.